

ŞEHRİN KALBI, HAYATIN MERKEZİ CAMİ

Cami ve mescid kelimeleri Arapça olup Türkçede daha çok cami ismi kullanılmaktadır. Cami, Arapça “cem” kökünden türeyen bir kelimedir. “Toplayan, bir araya getiren” anlamındaki “cami” kelimesi başlangıçta sadece Cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan “el mescidül cami” (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış şeklidir. Kur’an’da, hadislerde ve ilk tarihi kaynaklarda “mescid” kelimesi geçmektedir.

Mescid, “eğilmek, tevazu ile alını yere koymak” manasına gelen “sücut” kökünden “secde edilen yer” anlamında bir mekân ismidir. İnsanın daha yaratılışında şahit olduğu hürmet ifadesi olan secde, namazın rükunlarından.

Cami kelimesinin tabiiin döneminde kullanılmaya başlandığı söylenebilir. Daha sonraki dönemlerde içinde Cuma namazı kılınan hatibin hutbe okuması için minber bulunan mescidler cami, minberi olmayan ve Cuma namazı kılınmayan küçük mabedler ise sadece mescid olarak anılır hale gelmiştir. “Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa ile genellikle mezhep imamaları ve ileri gelen kişilerin kabirlerinin bulunduğu camilere de mescid denilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de Tevbe Suresi 18. ayette Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Allah’ın mescidini ancak Allah’a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah’tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler. İşte bunların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.” Şüphesiz ki; camilerin imarında en önemli husus, camiye cemaat olmaktır. Dünyanın en önemli camileri, eğer içinde cemaati yoksa İslam’ı temsil eden bir sembol olarak kalır ve görevinden uzaklaştırılmış olur. Camiler, ancak cemaat ile şenlenebilir.

Resul-i Ekrem (a.s) Efendimiz de hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyor: “Her kim Allah için bir mescid bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin bir benzeri (bir köşk) bina eder.”

Hz. Peygamberden günümüze cami ve mescitlerin yapımı her zaman önemli görülmüş ve Müslümanlar nesiller boyu farklı kültür ve medeniyetlerin ürünü olan ve farklı mimarı özelliklere sahip camiler yapmışlardır. Yeni kurdukları şehirlerde mescidi merkez alan bir planlama yapmışlar, dini mimariye önem vererek, camilerin mimari ve tezyinat bakımından güzel yapılar olmasına önem göstermişlerdir.

İslam toplumunda her yol camiye çıkar veya bütün yollar camiden etrafa yayılır. Osmanlı şehircilik anlayışında cami daima merkez olmuştur. Camiler, tarihimize sürekli can veren mekânlardır. Bosna’daki Gazi Hüsrev Cami, Tiran’daki Ethem Bey Cami, Kosova’daki Sultan Murat Cami, Üsküp’teki İsa Bey Cami... tarihin hala canlı olduğu mekanlardır.

Osmanlı cami geleneğinde “külliye” kültürünün çekirdeğini oluşturan camiler, sadece ibadete ayrılırken, bu muazzam mimarı yapının hemen bitişiğine veya çevresine eğitim ve sosyal hizmet kurumları, misafirhaneler, hastaneler gibi diğer unsurlar da inşa edilerek, camiye gelen insanların diğer ihtiyaçlarının da karşılandığı merkezler oluşturulmuştur. Camilerin etrafında oluşan yerleşim yerlerinde binaların yüksekliği caminin kubbesini geçemezdi. Dışarıdan gelen yabancıların şehirlerde gördükleri ilk eser, şehrin yıldızları olarak adlandırılan minareler olurdu. Bugün ki gibi camiler, 15 katlı binalar arasında garip ve yetim kalmazdı. Günümüzde, özellikle büyük şehirlerde yapılan camiler asli görevine uygun olarak inşa edilmekte, diğer ihtiyaçlarla ilgili camilerin bahçeleri veya alt kısmı değerlendirilmektedir.

Camiler, kul - Rab yakınlığının maddi zeminleridir ve kutsallıklarını Kabe’den alırlar. Bir manada oranın yeryüzüne dağılmış birer şubesi gibidirler. Yeryüzünde ilk yapılan ev de “Kabe’dir”.

Camiler, insandaki kalp mesabesindedir. Hayata canlılık, dirilik veren kan oradan pompalanır. Buralar, enerji merkezi ve manevi bereketin bol olduğu yerlerdir. İnsanlığa sunulacak tebliğin merkezi olduklarından 24 saatlik zaman dilimi içerisinde günde beş defa namaza ve hayatın meşakkatinden belli bir süre de olsa kurtuluşa davet buralardan yapılmaktadır. Dünyanın bunaltıcı, iç karartıcı bunalımlarından ve sıkıntılarından sıkılan insanlar camilere hicret etmektedirler.

Müslümanların bilgilendirilmeleri, bilinçlendirilmeleri ve yönlendirilmelerinde en önemli yerlerdir camiler. İbadet, ilim, fikir ve zikir gibi temel görevler ve bunlara bağlı ümmeti ayakta tutan diğer faaliyetlerin merkezidir camiler.

“Allah katında en sevimli yerler olarak” Peygamberimiz (a.s.) tarafından tarif edilen camilerde bir ömür boyu hizmet etmek fevkalade büyük bir şereftir. Bu açıdan cami, hizmet ve hizmetlilerinin değerini ortaya koymaktadır.

Camiler, eğitim ve kültür faaliyetlerinin merkezi olmuştur. İslam ümmetini çekirdeği sahabe Resulullah’ın mescidinde, onun rahle-i tedrisinde yetişip dünyaya seslenme fırsatı buldu. Daha yapımı sırasında Medine Mescidinde Suffe Ashabı diye bilinen kendini ilme adanmış seçkin talebeler için yer ayrılmıştı. Mescid içinde ilimle meşgul olan kimseleri görünce onların yanına gidip ders halkasına katılan Resulullah (a.s) “Muhakkak ben muallim olarak gönderildim.” buyurarak eğitim öğretime özel önem verdiğini göstermiştir. Dini öğrenmek isteyen şahıs ve topluluklara dini burada öğretmiş, sahabeden gelen soruları burada cevaplamış, kendisine inen ayetleri burada sahabeye açıklamış, dini hükümlerin inceliklerini öğretmiş, vaaz ve hutbeleriyle ve diğer konuşmalarıyla Allah’tan aldıklarını burada insanların gönlüne ve zihnine yerleştirmeye çalışmıştı. Kadınlar için özel gün tahsis ederek mescitte onlara dersler vermiştir.

Mescidin “ilim meclisi” olma özelliği son zamanlara kadar devam etmiş, müçtehitler, mezhep imamları ve diğer önemli âlimler hep bu meclislerde yetişmiştir. Bu zâtlar da kurdukları ilim halkalarıyla bu ilmi faaliyeti asırlarca devam ettirmişlerdir.

Camiler, vatanımızın tapularıdır. Lozan görüşmelerinde Yunanlı delegenin Edirne’nin kendi sınırları içerisinde kalmasını istemesi üzerine İngiliz delegasyon başkanı kuliste “Peki ama Selimiye’yi ne yapacaksınız? Yıkacak mısınız, yıkarsanız bütün insanlık sizi lanetler, yıkmazsanız “Selimiye ben bir İslam şehriyim diye” haykırır. Bu durumda siz Edirne’yi nasıl isteyebiliyorsunuz” diyor.

Camiler, istiklal hareketinin başlatıldığı yerlerdir. Burayı işgal eden Yunanlı komutan Orhan Gazi’nin sandukasını tekmeleyerek “Haydi kalk ülkeni kurtar” demesi üzerine cihad hareketi başlatılıyor. Merhum Mehmet Akif, Yunanlı komutanın bu tavrı karşısında şu mısraları haykırıyor:

“Ne zillettir ki: Nakus inlesin beyninde Osman’ın;
Ezan sussun, semalardan silinsin yâd-ı Mevla’nın,
Ne hicrandır ki: en şevketli bir mazi serap olsun;
O kudretler, o satvetler harap olsun, türap olsun!
Çökük bir kubbe kalsın mabedinden Yıldırım Han’ın;
Şenaatlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan’ın!”

İki Fransız askerinin Müslüman iki hanımın örtüsüne el uzatmasından sonra silahını çeken Sütçü İmam, onları gebertti ve cihat hareketini başlattı. Cuma namazı için toplanan cemaate; “sizler esirsiniz, esir olana da Cuma namazı farz değildir.” dedi ve insanları cihadın içine çekti.

İşgal edilen İslam topraklarında işgalci güçlerin ilk yaptığı işlerin başında camilere ve müştemilatına zarar vermek yer almaktadır. SSCB döneminde hâkimiyetleri altına giren İslam beldelerindeki on binlerle ifade edilen camilerden sadece birkaç yüz tanesi ayakta kalabilmiştir. Aynı şekilde 1990’lı yıllarda Bosna-Hersek’te yapılan soykırımda, Sırp işgalci güçlerinin hedef aldıkları yerler camiler, minareler ve müştemilatı olmuştur. Endülüs, Haçlılar tarafından işgal edilince, İslam’ı hatırlatan ne kadar eser varsa yıkıyorlar, Kurtuba Camii’nin içine kilise yapıyorlar. Bugün o kilise varlığını halen devam ettirmektedir.

Bir büyüğün dediği gibi: “Bu ümmet cami kültürüyle yetişip hayata baktığında üç kıtaya hükmediyordu.”